

Benediktinska prisutnost u Rijeci i okolici

Medved, Marko

Source / Izvornik: **Crkva u svijetu, 2023, 58, 247 - 264**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.34075/cs.58.1s.10>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:583459>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

BENEDIKTINSKA PRISUTNOST U RIJECI I OKOLICI

Marko Medved

UDK: 27-789.2:(497.561Rijeka)
271-055.2:Sv.Roko (497.561Rijeka)
Ostojić, I.: 27-789.2+271-055.2(497.561Rijeka)
271-055.2:27-9
Knežić, F.: 332.21]"16" Mune
2-788-051-055.2:347.251"1663"
2-722.52-051 Baiardi, J. (450.361)
2-523.6:27.778 Sv. Roko
2-788-051-055.2:355.01]"1939/1945"(450)
27-789.2:364.642.4:Opatiju Sv. Jakova](560)
Opatija Sv. Jakova(27-789.4+27-789.5+27-722.525)
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini
Sveučilišta u Rijeci
marko.medved.rijeka@gmail.com
https://doi.org/10.34075/cs.58.1s.10
Pregledni članak
Rad zaprimljen 5/2022

Sažetak

Prisutnost benediktinaca i benediktinki u gradu Rijeci i okolici do sada je samo u manjoj mjeri bila predmetom interesa historiografije. Nije istražena povijest benediktinki iz samostana sv. Roka u Rijeci, prisutnih od sredine 17. do sredine 20. st., prvih redovnica u gradu. Red sv. Benedikta dao je ime gradu Opatiji jer se redovnici vezuju uz tamošnju srednjovjekovnu opatiju sv. Jakova. Početkom 20. st. ondje benediktinci olivetanci grade novu crkvu i samostan. Nastanak biskupijskih struktura Rijeke u vremenu talijanske uprave između dvaju svjetskih ratova vezan je uz benediktinca i prvog biskupa Isidora Saina.

Ključne riječi: benediktinke sv. Roka u Rijeci, benediktinke sv. Danijela Abano, opatija sv. Jakova, Isidoro Sain, Riječka biskupija

UVOD

Prisutnost benediktinaca i benediktinki u gradu Rijeci i okolici do sada je samo u manjoj mjeri bila predmetom interesa historiografije. Temeljni autor povijesti hrvatskih nasljedovatelja sv. Benedikta Ivan Ostojić zapisao je osnovne datosti o benediktinkama i benediktincima na širem riječkom prostoru. No o ovoj temi pisalo se bez korištenja većega dijela arhivske građe. Razlozi tome su višestruki, a valja ih tražiti u radikalnim prekidima poput raspada stoljetnih monarhija ili promjena državne pripadnosti Rijeke, s čime

je povezan naprasni odlazak ljudi. To je za historiografsko pamćenje Rijeke imalo za posljedicu posvemašnji gubitak memorije, a za povijesno istraživanje nedostupnost arhivskoga gradiva. Poseban je problem činjenica da do sada još nije kritički obrađen temeljni riječki povjesničar Ivan Kobler, začetnik riječke historiografije u 19. st.

1. BENEDIKTINKE U OPATIJI SV. ROKA U RIJECI

Povijest samostana benediktinki sv. Roka još nije naišla na zadovoljavajući interes historiografije. Razlog tomu leži u činjenici da su nakon tri stoljeća prisutnosti u gradu riječke redovnice nakon Drugoga svjetskog rata izbjegle u Italiju gdje žive do danas.¹ Ondje se nalazi i arhivsko gradivo ovoga samostana, koje je tek u najnovije vrijeme naišlo na interes povjesničara.²

Riječki trgovac Franjo Brunetti početkom 17. st. prvi je dao poticaj da se u Rijeku dovedu benediktinke. Godine 1605. donirao je u tu svrhu pet stotina talira, ali je glavni poticaj došao tek koju godinu kasnije kada je Riječanin Franjo Knežić u tu svrhu ostavio vlastelinstvo u Munama, sjeverozapadno od Rijeke. Gradske su vlasti preuzele upravu nad tim posjedom, sačinile plan izgradnje samostana i benediktinkama namijenile već postojeću crkvu sv. Roka, nadomak župne crkve. Nakon dozvole pulskoga biskupa Martina Badoera od 7. lipnja 1645., gradske vlasti grade samostan. Potom 1656. godine grad odlučuje da želi upravo benediktinke, pa 5. ožujka 1660. stiže papinska bula, a 5. svibnja 1663. kraljevska dozvola. Stoga su prve benediktinke ušle u Knežićevu zadužbinu: tri su došle iz benediktinskoga samostana sv. Ciprijana u Trstu (Justina

¹ Benedicta Cristofoli, *Pagine di storia fiumana e benedettina. Il monastero delle Benedettine di Fiume*, Stab. grafico Fiumano - Ger. Derencin, Fiume, 1931.; Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, sv. I, Unione degli Italiani - Università popolare di Trieste (Collana degli Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno), Trst, 1978., pretisak izdanja objavljenoga u Rijeci 1896. od Stab. Tipo-lit. Fiumano di E. Mohovich, 122-127; Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. II., Benediktinski priorat, Tkon - Split, 1964., 212-214.

² Autor ovoga rada istraživao je arhivsko gradivo samostana benediktinki Sv. Danijela Abano Terme u siječnju 2020. Plod toga istraživanja su radovi: Kristijan Kuhar - Marko Medved, *Novootkriveni glagoljski fragmenti iz 14.-15. st. u arhivu riječkih benediktinki*, *Fluminensia* 33 (2021.) 2, 487-506; Marko Medved, *Kronotaksa opatica samostana benediktinki sv. Roka u Rijeci*, *Croatica Christiana periodica* 89 (2022.), 59-72. Rad na talijanskom jeziku istoga autora "Benedettine del monastero di S. Rocco a Fiume (Rijeka)" u postupku je objavljivanja časopisa *Benedictina. Rivista del centro storico benedettino italiano*.

Baiardi, Eugenija Kersainer, Eleonora de' Conti Della Torre), a jedna iz samostana sv. Andrije u Rabu (Kamila Androcha).³ Prve tri redovnice smatrane su osnivateljicama riječke zajednice. Iz Trsta je došla i Gertruda Cosmaz konversa (zavjetovana laikinja). Svima njima pridružilo se osam Riječanki pa je, nakon zavjeta 1665., prvotna zajednica brojila 12 monahinja. Prva opatica bila je Trščanka Justina Baiardi.⁴

Samostan se nalazio u Starome gradu, uz crkvu svetoga Roka izgrađenu krajem 16. st. kao zavjet građana pred kugom. U početku su primale samo djevojke iz plemićkih riječkih obitelji s obilatom opremom. U povijesti samostana najviše je opatica došlo iz samoga grada Rijeke, počevši od Eugenije Kersainer (1666.-1678.) i Kamile Androcha (1678.-1681.) iz prvoga razdoblja života samostana. Tijekom 17. i 18. st. dominiraju opatice iz plemićkih obitelji. Osim iz grada, opatice dolaze i iz bliže i dalje okolice (Bakar, Rab, Osor). Više je opatica s područja današnje Slovenije i Austrije. Od dugih opatičkih mandata u 18. i 19. st. istaknimo Skolastiku Stadler (1716.-1731., 1748.-1751.), Celestinu Haüsler (1800.-1836.) i Mariju Benediktu Abfalter (1836.-1855., 1857.-1863., 1865.-1866.). Dvadeseto je stoljeće obilježeno imenom opatice Benedikte Stehle (1912.-1950.), koja najprije gradi novi samostan na Podmurvicama u Rijeci, a u kontekstu egzila Talijana vodi egzil u Italiju nakon Drugoga svjetskog rata.⁵

Proživjele su veliku krizu zvanja sredinom 18. st. Kada je zaprijetila pogibelj da se zbog manjka podmlatka zajednica ugasi, počinjnu primati i pučke kćeri. Od polovice 18. do polovice 19. st. stižu redovnička zvanja iz Tirola, a u 20. st. iz Italije. Njihov je broj nadilazio dvadeset redovnica, ali za znatno veći broj nije bilo ni prostora ni ekonomske snage. Svećenik koji se brinuo o duhovnim potrebama benediktinki živio je u kući u vlasništvu samostana, misio u sv. Roku i bio na trošak redovnica. Imale su žensku privatnu školu, a Marija Terezija povjerala im je i prvu žensku javnu školu u Rijeci. Njihove su obrazovne ustanove rabile talijanski jezik. U nekolicu su navrata morale napuštati svoju kuću: zbog oskudice, opsade francuskoga brodogradnja i potresa. Iako je već od samoga početka bilo

³ B. Cristofoli, *Pagine di storia fiumana e benedettina*, 14.

⁴ Arhiv samostana benediktinki Sv. Danijela Abano Terme, *Gli nomi delle R.me Mdrri Abbadesse e Superiore del Monastero di S. Rocco di Fiume, e memoria delle cose più notabili di detto Monastero*, uvezani rukopis bez paginacije.

⁵ Arhiv samostana benediktinki Sv. Danijela Abano Terme, *Gli nomi delle R(everendissime) M(a)drri Abbadesse e Superiore del Monastero di S. Rocco di Fiume, e memoria delle cose più notabili di detto Monastero*, bez paginacije [1-45].

jasno da mjesto na kojem je djelovao riječki samostan zbog vlage nije bilo najpogodnije za život, tek 1914. uspijevaju podići novi samostan na Podmurvicama.⁶

Riječke su redovnice od samoga početka imale ženski konvikt i privatnu školu.⁷ Osim već spomenute prve ženske javne škole, a vodile su i žensku preparandiju te srednju učiteljsku školu. Kako su njihove obrazovne ustanove rabile talijanski jezik, smatralo ih se talijanskom zajednicom. S obzirom na liturgijski jezik valja ih smatrati latinaškom zajednicom.⁸ U riječkom je samostanu na početku talijanske uprave živjelo oko trideset benediktinki, a oko tog broja će se riječka zajednica kretati i sljedeća tri desetljeća. Riječki samostan benediktinki između dvaju svjetskih ratova doživio je znatan razvoj u svojem djelovanju. Izgradnja i preseljenje u novi samostan podudara se i s unutarnjom obnovom koju je izvršila opatica Benedikta Stehle. Ova je njemačka benediktinka došla u Rijeku iz francuske opatije Saint-Eustase de Vervaville (Flavigny-sur-Moselle) u francuskoj Loreni nakon protjerivanja redovnica zbog zakona o separaciji Crkve i države u Francuskoj iz 1905. godine. U Rijeci su je već 1912., u dobi od 36 godina, benediktinke izabrale za vodstvo samostana, a čini se da je i biskup Roko Vučić podržao njezin izbor za opaticu. Znatno je poboljšala redovničku stegu, poradila na poboljšanju liturgije i gregorijanskom pjevanju. Za vrijeme njezina vodstva izgrađen je novi samostan na Podmurvicama. Naime, mjesto pokraj župne crkve na kojemu je 250 godina djelovao riječki samostan benediktinki bilo je vlažno i hladno te od samoga početka ne odveć zdravo za život. Svjedoči o tome i činjenica da su već 1679. redovnice zatražile da im se dodijeli prikladnije mjesto za samostan, a 1765. i liječnici potvrđuju da je lokacija samostana štetna za zdravlje. Nakon poplave 1898. i intervencije nadvojvode Josipa 1903., koji je od mađarskih vlasti uspio dobiti vilu Poglayen, konačno su stara kuća i crkva sv. Roka zbog lošeg stanja porušeni. Radovi na uređenju novoga samostana započeli su u studenom

⁶ B. Cristofoli, *Pagine di storia fiumana e benedettina*, 11-34. Usp. M. Medved, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma. Nastanak biskupije i prvi talijanski upravitelji*, Kršćanska sadašnjost – Državni arhiv u Pazinu – Riječka nadbiskupija, Zagreb, 2015., 37-38, 102-103.

⁷ Za razliku od Koblera koji školu spominje tek počevši od 1778., riječke benediktinke navode da su školu imale od samoga početka. B. Cristofoli, *Pagine di storia fiumana e benedettina*, 44.

⁸ Riječke benediktinke bile su latinaška zajednica. U arhivskom gradivu riječkih benediktinki, pohranjenom danas u Abano Terme, autor ovoga rada pronašao je početkom 2020. srednjovjekovne latinske i glagoljske fragmente. Vidi članak o fragmentima citiran u fusnoti br. 2.

1912. U novi samostan na Podmurvicama redovnice su se preselile 11. srpnja 1914. Biskup Roko Vučić blagoslovio je kućnu kapelu, a njegov tajnik Ivan Starčević blagoslovio je samostan, dok je kanonik Matija Balas služio prvu svetu misu. Nova je crkva sv. Josipa podignuta tijekom talijanske uprave, kao što ćemo vidjeti u nastavku.⁹

Izgradile su i samostansku crkvu sv. Josipa. Kamen temeljac crkve sv. Josipa položen je 29. prosinca 1929., a radovi su trajali tijekom naredne dvije godine. Posvetio ju je 6. lipnja 1931. opat benediktinske sublacenske kongregacije, Simone Lorenzo Salvi, titularni biskup Diocizareje.¹⁰

Tijekom razdoblja talijanske uprave u prostorima novoga samostana razgranale su svoju školsku aktivnost. Otvorile su srednju žensku učiteljsku školu. Riječki biskup Antonio Santin 1. listopada 1934. svečano je otvorio prvi razred srednje ženske učiteljske škole benediktinki. Njezino je ime na početku bilo "Bezgrješna", potom "Sedes Sapientiae", a službu ravnateljice vršila je benediktinka Benedicta Cristofoli, spisateljica i jedna od prvih žena diplomantica Katoličkoga sveučilišta Presvetoga Srca iz Milana. Škola je imala prvu pripravnu godinu i tri razreda.¹¹ S obzirom na povećanu školsku djelatnost, ukazala se potreba za proširenjem inače novoga i prostranoga benediktinskog samostana na Podmurvicama. U svibnju 1937. odlučeno je da se središnji dio kompleksa, između samostana i škole, podigne za jedan kat, što je u narednim mjesecima i učinjeno.¹² Samostan benediktinki bio je jedan od većih i vjerojatno najljepših zdanja riječke Crkve prve polovice 20. stoljeća.

Do početka 1949. sve su riječke benediktinke, osim jedne (Josipe Stipčević), optirale za Italiju i u samostanu sv. Danijela u Abano Terme kod Padove nastavile svoj redovnički život do danas.¹³ Postavši državnim vlasništvom, samostan benediktinki u Rijeci (Podmurvice) danas je učenički dom.

⁹ M. Medved, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma*, 102.

¹⁰ Punomoć biskupijskoga ordinarijata opatu Simoneu Lorenzu Salviju, 7. lipnja 1931. Nadbiskupijski arhiv u Rijeci (=NAR), *Acta*, 124/1931. Danas je u benediktinskoj crkvi sv. Josipa sjedište istoimene župe.

¹¹ Odobrenje Kongregacije za sjemeništa i sveučilišta dobiveno je 18. rujna 1934. NAR, *Acta*, 467/1934, f. 3.

¹² Troškovi radova popeli su se na 180.000 lira od kojih je 55.000 podmiren od sredstava benediktinki, a ostatak je dobiven bankovnim zajmom (90.000) i prodajom zemljišta koje su benediktinke imale izvan zidova svoga samostana (17.000). Izvješće Matije Balasa riječkom biskupu Antoniju Santinu o prodaji zemljišta benediktinki, 3. lipnja 1937. NAR, *Acta*, 275/1937.

¹³ Zajednica danas broji osam redovnica pod vodstvom opatice Marije Klare Paggiaro.

2. BENEDIKTINCI NA PROSTORU DANAŠNJEGA GRADA OPATIJE

2.1. Benediktinska opatija sv. Jakova

Smještena uza samu obalu, opatija sv. Jakova bila je na samotnome mjestu sve do 19. st., a manji broj nastambi nalazio se sjevernije, iznad današnje glavne ceste. Opatija sv. Jakova *ad Palum* (in *Palo, al Palo, de Palo, al Paolo, Abtey von St. Jakob am Stöckchen, Abbazia St. Iacobi ad Palum*) prethodnica je današnjega Grada Opatije, kojemu je dala ime.¹⁴ Titula se povezuje uza sv. Jakova Apostola (starijeg), čije se štovanje u srednjem vijeku proširilo Europom, a njegov grob u Santiago de Composteli, na sjeveru Španjolske (u Galiciji), uzdigao se u najpoznatije hodočasničko odredište na kontinentu.¹⁵

Opatija sv. Jakova u srednjemu vijeku bila je bez sumnje benediktinska opatija.¹⁶ Juraj Batelja, referirajući se na jednu augustinsku geografsku publikaciju izdanu u Parizu u drugoj polovici 17. st., vremenu u kojem sv. Jakov drže riječki augustinci, ističe da se prvotno radilo o samostanu bazilijanaca (*S. Iacobi Abbazia olim ad basilianos pertinens nostris ab Archiducis Austriae data*).¹⁷ Historio-

¹⁴ Objašnjenja što bi značilo *ad Palum* nisu do danas jasna i općeprihvaćena. Kreću se od toga da se radi o imenu mjesta u Španjolskoj u koje je Jakov došao, do toga da je riječ o štapu s kojim je apostol prošao Mediteranom i koji ga razlikuje od Jakova Mladeg, sve do toga da se radi o iskrivljavanju izvornog imena (*ad Palum, al Palo od Apollo*), mjesta iz predkršćanskoga vremena na kojemu je stajao antički hram posvećen Apolonu. G. Kobler, *Memorie per la storia*, sv. I., 163-169; Amir Muzur, Tko je stariji: Volosko ili Opatija?, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske*, II.-III. (2007.-2008.), 15-23. O opatiji sv. Jakova na temelju crkvenoga arhivskog gradiva najpoznatiji rad napisao je Luigi Maria Torcoletti, *L'abbazia di San Giacomo al Palo*, Deputazione di storia patria per le Venezie, Sezione di Fiume - Stabilimento Tipografico de La Vedetta d'Italia, Fiume, 1944. Zadnjih godina bilježi se obnovljeni interes za ovu crkvu: Berislav Valušek, Vrijeme gradnje i kasnije obnove samostana i crkve sv. Jakova u Opatiji, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 41 (2017.), 215-232; Juraj Batelja, Augustinski samostan u Opatiji, *Opatijske crkvene obljetnice*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji 17. i 18. studenoga 2006., (ur. Goran Crnković), Grad Opatija - Rezidencija DI u Opatiji - Župa sv. Jakova, Opatija, 2008., 31-43; Marko Medved, Opatija sv. Jakova u Opatiji, *Croatica Christiana periodica*, 45 (2021.) 165-176; Usp. Marko Medved, *Filius conventus Fluminensis. Augustinci pustinjaci u riječkom sv. Jeronimu*, Srednja Europa - Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb, 2020., 233-253.

¹⁵ J. Batelja, Augustinski samostan u Opatiji, 35; L. M. Torcoletti, *L'abbazia di San Giacomo*, 47; A. Muzur, Tko je stariji: Volosko ili Opatija?, 17.

¹⁶ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. III., 177-181.

¹⁷ Tekst o augustinskoj opatiji sv. Jakova opisuje u nastavku geografsku ubikaciju samostana ovim riječima: "Locus est ad radicem montis/ripam fluvii vulgo Fiume

grafija do sada nije dala konačan odgovor o njezinu početku, kao ni o razlozima odlaska benediktinaca. S obzirom na to da se ne može točno odrediti vrijeme njezine izgradnje, ne znamo pripada li ona u niz od stotinjak benediktinskih opatija koje su redovnici sv. Benedikta podignuli na hrvatskom prostoru od 852., kada Trpimir gradi prvi benediktinski samostan u Rižinicama, do 1222. godine, kada se gradi posljednji muški benediktinski samostan sv. Jakova kod Dubrovnika.¹⁸ Neki autori dataciju opatije stavljaju u prvu polovicu 15. st., što bi značilo da su opatiju osnovali Walseeovci, gospodari šireg područja sjevernog Jadrana u predhabsburškom razdoblju.¹⁹ U novije vrijeme povjesničar umjetnosti Berislav Valušek iznio je tezu da je benediktinska opatija sv. Jakova podignuta već u 11. ili 12. st.²⁰ S obzirom na to da se među epitetima opatije sv. Jakova, kao i nekih drugih istarskih samostana, koristio i onaj *de Rosacis* (derivacija od *rosa*, ružičnjaci - vrtovi ruža), to bi moglo upućivati na filijalni odnos sv. Jakova s velikim i starim samostanom sv. Petra u Rožacu (Furlanija) koji se nazivao *de Rosazzo*.²¹

dicti, in Carniola, ab urbe Castua super montem sita quarante leucae distans; & quatuor leucis ab urbis Fluminis S. Viti versus Aquilonem." *Orbis Augustinianus*, Parissis, 1672., 240. Cit. pr. J. Batelja, Augustinski samostan u Opatiji, 35.

- ¹⁸ Slavko Slišković, Doprinos sv. Benedikta i njegova Reda oblikovanju moderne Europe, *Croatica Christiana periodica*, 34 (2010.) 65, 169. Za opsežan pregled prisustva benediktinaca u hrvatskoj historiografskoj produkciji vidi: Tomislav Galović - Marko Trogrlić, Benediktinci u hrvatskoj historiografiji zadnjih 50 godina (1965.-2015.), *Služba Božja*, 58 (2018.) 4, 421-442.
- ¹⁹ Walseeovce kao osnivače spominje i Julius Glax na početku 20. st. Amir Muzur prenosi datacije onih koji utemeljenje sv. Jakova datiraju u prvu polovicu 15. stoljeća, među kojima i Branka Fučića koji ju je neposredno nakon Drugoga svjetskog rata formulirao na temelju analize fresaka. Walseeovci su bili graditelji brojnih drugih crkava na širem području Liburnije: sv. Ane u Veprincu (1442.), sv. Antuna Opata u Kastvu (1453.), sv. Jurja, Ivana Krstitelja i Presvetog Trojstva u Lovranu, Majke Božje u Krasu i sv. Jurja Mučenika u Brseču. Vesna Munić, Crkvice Sv. Trojice - Trojstva u Kastvu, *Zbornik Kastavštine*, IX (2001.), 17-28.
- ²⁰ Na temelju otkrića dvaju romaničkih naknadno zazidanih prozorskih otvora na sjevernom pročelju crkve 2006., kao i fotografije glavnog i bočnih oltara iz 1906. na kojoj se djelomično vidi unutrašnjost gotičke apsida, te slike iz Vodiča po Opatiji iz 1914., Valušek analizira romaniku i gotiku u samostanskom kompleksu. Tvrdi kako je riječ o ruralnoj i pučkoj redovničkoj crkvi. B. Valušek, Vrijeme gradnje i kasnije obnove samostana i crkve sv. Jakova u Opatiji, 217 i 228.
- ²¹ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. III., 178-179. Utemeljena krajem 11. st., opatija u Rožacu (tal. Rosazzo) doživljava procvat u 13. st. No 1423. daje se u komendu, a redovnici je napuštaju. Protivno tezi o nastanku u 11.-12. stoljeću ta hipoteza koja se vezuje uz Rožac smatra da bi opatija sv. Jakova mogla biti utemeljena između 1422. i 1438. od prebjega iz furlanskog Rožaca, u trenutku kada su benediktinci te opatije s današnjeg talijansko-slovenskoga graničnog

Kako bilo, benediktinci iz opatije sv. Jakova više su puta morali napuštati svoj samostan. Godine 1453. papa Nikola V. piše benediktincima sv. Mihovila u Puli o tome da se opat iz sv. Jakova kod Preluke, imenom Jakov, požalio Svetoj Stolici zahtijevajući pomoć nakon što su nepoznati počinitelji preuzeli desetinu, dobra i vlasništva samostana, među kojima liturgijske predmete iz samostana nekoć Reda sv. Benedikta. Iz Rima 17. siječnja 1453. spominju veliku krađu i potrebu da se u okolnim crkvama javno upozori nepoznate počinitelje kako bi pod prijetnjom izopćenja vratili otuđeno.²² Kako je izbrojio Amir Muzur, u četrdesetim i pedesetim godinama 15. st. knjiga riječkoga notara Antuna de Renno de Mutine *Liber civilium sive notificationum* opatiju sv. Jakova spomenut će više od deset puta.²³

Latinski natpis uklesan na kamenoj gredi nadvratnika glavnog ulaza crkve sv. Jakova spominje opata Šimuna koji je 21. srpnja 1506. izvršio obnovu crkve (1506 DIE XXI IULII SYMON ABBAS FIERI FECIT).²⁴ Ukoliko je to bio benediktinski opat, kao što tvrdi većina autora, onda je to dokaz da su benediktinci uistinu prisutni u prvim godinama 16. st. No u slučaju da je opat Šimun bio samo komendatarni opat, dakle osoba kojoj je opatija dana na upravu, onda prisutnost benediktinaca u 16. st. nije potvrđena.

U historiografiji do sada nije općeprihvaćen razlog konačnoga benediktinskog napuštanja opatije. Ivan Kobler, pozivajući se na povjesničara Pietra Kandlera, spominje mogućnost da su benediktinci u srednjem vijeku napustili opatiju zbog kuge ili neke druge nedaće, te smatra da se nakon navedenih vijesti o krađi iz sredine 15. st. više nisu vratili.²⁵ Podatak o turskim napadima kao uzroku odlaska benediktinaca iz sv. Jakova spominje Ivan Ostojić.²⁶ Autor

područja napustili svoju matičnu kuću. A. Muzur, Tko je stariji: Volosko ili Opatija?, 17-18.

²² Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-250, kutija 2. pergamene, br. 5; usp. Antun Herljević, *Arhiv augustinskog samostana u Rijeci*, 450; L. M. Torcoletti, *L'abbazia di San Giacomo*, 46-47.

²³ Amir Muzur, *Kako se stvarala Opatija: prilog povijesti naseljavanja, grada i zdravstvenog turizma*, Katedra Čakavskog sabora Opatija - Grad Opatija - Naklada Benja, Opatija - Rijeka, 1998., 22-25.

²⁴ Prenosi ga i Ivan Kukuljević Sakcinski, *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah i t.d. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Knjižara Jugoslavenske akademije - Knjižara dioničke tiskare, Zagreb, 1891., 207.

²⁵ G. Kobler, *Memorie per la storia*, sv. I., 164.

²⁶ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. III., 180.

Marian Fidler također piše da su benediktinci napustili sv. Jakov zbog Turaka.²⁷

Smatramo da je najuvjerljiviji razlog ponovnoga benediktinskog napuštanja opatije sv. Jakova opasnost od turskih upada pri čemu nalazimo potvrdu i u neobjavljenim izvorima. Ludovico Giuseppe Cimiotti-Steimberg u rukopisu o povijesti Rijeke *Publico-politica Terrae Fluminis S. Viti adumbratio historice ac diplomatice illustrata*, u poglavlju naslovljenom "O događajima kraljevske opatije sv. Jakova ad Palum, nekoć vezane za riječki augustinski samostan", tvrdi da su benediktinci držali opatiju od njezina nastanka sve do otomanskih upada, kada bježe iz sv. Jakova u potrazi za sigurnijom lokacijom.²⁸ Osim Cimiottija, njih izričito spominje i neistraženo augustinsko vrelo *Protocollum conventus Fluminensis Ordinis eremitarum s. patri Augustini ad s. Hieronymum* koji navodi otomanske upade u okolici Rijeke 1522., 1527., 1528. i 1533.²⁹ Uzevši u obzir sve navedeno, možemo ustvrditi, ispravljajući Koblerove teze, da su

²⁷ Poznatiji kao pater Marian, kojega kao autora djela *Austria Sacra* Kobler više puta citira, piše: "Pertinebat olim ad religiosos e divi Benedicti familia, qui frequentibus Turcarum ad hoc litus maritimum excursionibus territi eandem prorsum deseruerunt." M. Fidler, *Geschichte der ganzen österreichischen, weltlichen und klösterlichen Klerisey beyderley Geschlechtes (Austria Sacra. Österreichische Hierarchie und Monasteriologie*, Wien, 1780.-1788., sv. 5, 421, 162.

²⁸ U šestom poglavlju *De incolis et re sacra*, pododsjeku B *De re sacra*, broj 21., pod naslovom *Vicissitudines abbatiae realis s. Iacobi ad Palum, olim ad patres Augustinianos conventus Fluminensis pertinentis*, Cimiotti piše: "Ab origine abbatiam hanc PP benedictinos tenuisse ferunt, donec a Turcis oras illas saepius infestantibus in fugam acti, quietatem securitatemque secum alibi locorum quaerentes, domicilium hocce penitus defervissent. Cessato subin hostili periculo eandem abbatiam episcopi Segnienses in meliorem mensae dotationem impetrarunt, et usque proinde est ad annum 1555 eum possederunt, quod post obitum episcopi Iohannis Siskovich ordini patrorum eremitarum s. Augustini conventus Fluminensis, ut paulo prius meminimus, obtigit, qui in eiusdem possessoris usque annum abbatia haec in plurium adhuc dominorum potestatem decursu subsequentium 15 annorum Seminarii S. Ignatii et Collegiati capituli Fluminensis concessisset pignanter, postremum eandem anno 1750 collegio Fluminensi Societatis Iesu pro 2500 fl. vevumdedit Iohanni Collarich ec ordine eremitarum s. Pauli cum praehabito inful usu, confirmante Pontifice Clemente XII ab alienata fuit..." Ludovico Giuseppe Cimiotti - Steimberg, *Publico-politica Terrae Fluminis S. Viti adumbratio historice ac diplomatice illustrata* u Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Fond Rara, inkunabule i rukopisi, A.189, I.

²⁹ HR-DARI-250, kut. 1, *Protocollum conventus Fluminensis Ordinis eremitarum s. patri Augustini ad s. Hieronymum*, N. 27, 6-7. Benzonijska kratka povijest augustinskoga samostana sv. Jeronima u Rijeci, rukopis iz sredine 18. st. sačuvan u Beču, navodi samo 1522. godinu. *Historia concernens conventum Fluminensem Ordinis eremitarum s. patris Augustini ad divum Hieronymum*, Österreichische Nationalbibliothek, Wien (=ÖNB, Austrijska nacionalna knjižnica u Beču), Handschrift 10214p, ff. 11rv.

se benediktinci vratili nakon sredine 15. st. i da su u prvoj polovici 16. st. ponovno morali napustiti opatiju zbog otomanske opasnosti.

Turska opasnost spominje se i dva stoljeća kasnije. Nesigurnost zbog mogućnosti turskih upada u prvoj polovici 18. st. kao argument za prodaju opatije, među više drugih, spominje se i u molbi koju augustinci upućuju rimskoj Kongregaciji za redovnike, koja će 19. prosinca 1721. odgovoriti dopuštajući prodaju.³⁰ Doduše, čini nam se da nije vjerojatno da je u trećem desetljeću 18. st. takvih upada još moglo biti na ovom području, ali je spomen na njih (nakon oslobođenja Like i Krbave) tada vjerojatno još bio živ, pa su i to smatrali legitimnim i uvjerljivim argumentom kako bi ishodovali dozvolu za prodaju. Smatramo da su augustince na prodaju sv. Jakova naveli financijski razlozi povezani uz izgradnju novoga krila riječkoga samostana sv. Jeronima.³¹

Dakle, dok nam datacija dolaska benediktinaca ostaje još uvijek nepoznata, okolnosti njihova napuštanja današnje Opatije su jasniji. Otomanski upadi uzrok su benediktinskom napuštanju sv. Jakova, a to opetovano napuštanje dogodilo se vjerojatno oko 1522. godine. Uza sve to, valja podsjetiti na to da je i prije toga benediktinska prisutnost u sv. Jakovu bila nekontinuirana.

2.2. Razdoblje komendatarnih opata

Kobler navodi spis riječkoga bilježnika od 8. svibnja 1449. koji u sv. Jakovu spominje opata Radmana.³² Njegov nasljednik je Jakov koji se spominje u pismu pape Nikole V. od 17. siječnja 1453. Kobler smatra da ni redovnik Jakov, koji se obraća papi Nikoli sredinom 15. st., nije više bio pripadnik benediktinske zajednice koja živi u sv. Jakovu, nego osoba kojoj je samostan dodijeljen kao nadarbina, dakle komendatarni opat. Po njegovu su mišljenju prvotni benediktinci odavno napustili sv. Jakov, zbog čega su dobra o kojima je riječ 1453. godine bila otuđena.³³ Pozivajući se na spis iz 1540. iz arhiva riječkog arhidakona, Kobler piše kako je nakon oduzimanja opatije Ivanu Bekariću (komendatarnom opatu), car Maksimilijan I. opatiju dao svećeniku Nikoli Donatoviću. Potonjeg je izbacio kapetan Rije-

³⁰ "Essendo quella poco sicura in caso di qualche scorrerie de Turchi, ...et che più lontana dalla giurisdizione della città, in luogo si può dire deserto vicino al mare...", NAR, fond Zborni kaptol i Arhidakon. fond Zborni kaptol i Arhidakon. Odgovor rimske Kongregacije za redovnike, 19. prosinca 1721., kutija AX.

³¹ Usp. *Protocollum*, 28.

³² G. Kobler, *Memorie*, sv. I., 164.

³³ G. Kobler, *Memorie*, sv. I., 164.

ke i Kastva Ivan Rauber, pa ju je dobio Toma Akčić (*Achcich*). Pozivajući se na spis koji to tvrdi Kobler istodobno izražava sumnju u njegovu autentičnost jer odmah zapisuje kako tih godina Ivan Rauber nije bio kapetan, niti je Maksimilijan tada bio na životu. Riječki povjesničar Kobler prihvaća da je Toma Akčić bio opatom i da je 1544. godine još bio na službi. Potonji je 1538., uz godišnji iznos od 12 lira, Nikoli Rosoviću dao u najam neobrađeno dobro samostana, a naredne godine i kuću koju je opatija imala u gradu Rijeci, uz godišnji iznos od 16 lira. Sve je to potvrdio Ferdinand I. aktima iz 1545. i 1553. Potom je opatiju Ferdinand I. dao imenovanom senjskom biskupu Franji Živkoviću, koji je tu nadarbinu uživao od 3. ožujka 1552. do svoje smrti 1560.³⁴

2.3. Benediktinska opatija pod augustincima, isusovcima i riječkim arhiđakonom

Augustinci, koji se u Ljubljani nalaze od početka 14. stoljeća, pedesetih godina 16. st. prisiljeni su zbog širenja reformacije i pretvaranja njihova samostana u hospital napustiti svoje sjedište.³⁵ Nakon što su 1555. izgubili samostan, slovenski augustinci nalaze utočište kod subrače iz Rijeke.³⁶ Zbog dolaska slovenskih redovnika Ferdinand Habsburški je poveljom od 29. listopada 1555. opatiju sv. Jakova trajno dao riječkim augustincima. Doduše opatija je već bila dodijeljena Franji Živkoviću, izabranom senjskom biskupu, kojemu je do smrti dopušteno njezino uživanje. Augustincima je opatija dodijeljena na ime naknade (*recompensatione*) za izgubljeni samostan u Ljubljani.³⁷ Ona je tada već više godina bila napuštena.³⁸ U vidu troškova novopridošlih slovenskih redovnika, augustincima iz Rijeke od prihoda riječke carine udijeljeno je 125 forinti godišnje, a oslobođeni su plaćanja daće za uvoz i prodaju vina i žita s opatij-skih posjeda.³⁹ Tako je povijest bivšega benediktinskog samostana

³⁴ G. Kobler, *Memorie*, sv. I., 165.

³⁵ Vidi J. Batelja, *Augustinski samostan u Opatiji*, 36-37.

³⁶ O riječkom augustinskom samostanu vidi: M. Medved, *Filius conventus Fluminensis. Augustinci pustinjaci u riječkom sv. Jeronimu*.

³⁷ Kobler spominje 29. listopada 1555. kao datum Ferdinandova ustupanja opatije augustincima, ali preuzimanje opatije učinjeno je već sredinom svibnja te godine.

³⁸ M. Fidler, *Geschichte der ganzen österreichischen*, sv. 5, 162 i 421.

³⁹ G. Kobler, *Memorie*, sv. I., 165. Kopija Ferdinandove povelje nalazi se među spisima riječkih augustinaca u ovjеровljenom prijepisu koji je sv. Jeronimu uputio Kaptol u Ljubljani spisom od 18. svibnja 1583., kako se navodi u J. Batelja, *Augustinski samostan u Opatiji*, 37, fusnota 52.

sv. Jakova u današnjoj Opatiji u naredna dva stoljeća ostala usko povezana uz Rijeku i augustince.

Na kraju vijesti o dobivanju opatije, *Protocollum conventus* riječkog augustinskog samostana spominje da je sv. Jakov nekoć pripadao benediktincima (*abbatia olim fuerit patrorum benedictinorum*).⁴⁰ Sredinom prve polovice 17. st. slovenski se augustinci vraćaju u Ljubljano nakon sedamdeset godina izbivanja. Augustinci su preuzeli opatiju sv. Jakova u vrijeme kada ona nije bila u zavidnu materijalnom stanju. Nije pretjerano reći da se i prije i poslije toga radilo o siromašnoj opatiji. Augustinci su opatiju sv. Jakova držali do 1723. godine kada je ugovorom od 10. travnja za 2650 forinti prodaju riječkim isusovcima.⁴¹ Isusovci su opatiju sv. Jakova držali samo nekoliko godina jer je već 26. ožujka 1735. za 3000 forinti prodaju Ivanu Čikulinu, feudalcu iz Međimurja. On ju je najprije ustupio Ivanu Kolariću iz pavlinskoga samostana u Crikvenici, da bi je već 26. travnja 1738. poklonio zbornoj crkvi Uznesenja Marijina u Rijeci. Nakon što se Kolarić 11. prosinca 1745. odrekao opatije, riječki je kaptol preuzeo puno vlasništvo, uz obvezu godišnje mise. No već 1748. godine kanonici se žale na kastavskoga civilnog kancelara, pa je 1750. za 2500 forinti prodaju isusovačkom kolegiju, s obzirom na to da su kao vlasnici Kastavske gospoštije, jezuiti lakše mogli izaći na kraj s tim napetostima. Do ukinuća Družbe Isusove dolazi 1773. godine, a opatija je godinu dana kasnije trajno dana riječkom arhiđakonu, najvišoj službi zbornoga kaptola. Kobler zapisuje da su sredinom 19. stoljeća prihodi toliko mali da riječki arhiđakon kao opat sv. Jakova jedva uspijeva plaćati kapelana na službi u opatiji.⁴²

Običaj riječkih arhiđakona da nose mitru proizlazi iz spomenutoga preuzimanja opatije sv. Jakova. Početke možemo vidjeti još u 1735. godini kada pavlin Ivan Kolarić od Čikulina preuzima opatiju sv. Jakova, nakon čega se potpisuje kao mitronosni opat sv. Jakova (*abbas infulatus s. Iacobi ad Palum*).⁴³ Riječki arhiđakoni opati sv. Jakova bili su redom: Franjo pl. Svilokossi Jurković, Toma Martin pl. Peri, Josip Franjo Spingaroli, Franjo Livak, Josip Wissner, Ivan Fiamin (vjerojatno jedini opat sv. Jakova rođen na području današnje Opatije), Kajetan Bedini, Nikola Fulvi i Ignacije Martinec.⁴⁴

⁴⁰ *Protocollum*, 28.

⁴¹ G. Kobler, *Memorie*, I., 168.

⁴² G. Kobler, *Memorie*, I., 168.

⁴³ G. Kobler, *Memorie*, I., 168.

⁴⁴ L. M. Torcoletti, *L'abbazia di San Giacomo al Palo*, 54-66. Usp. G. Kobler, *Memorie*, I., 89.

Do promjene dolazi osnutkom samostalne dijeceze u Rijeci tijekom talijanske uprave. Naime, Riječka biskupija osnovana je bulom pape Pija XI. *Supremum pastorale munus* od 25. travnja 1925. Uspostava biskupije značila je i dokidanje drevnoga zbornog kaptola i uspostavu stolnoga (katedralnog) kaptola pri sv. Vidu. U Papinoj buli osnutka biskupije određeno je da riječki biskup preuzima titulu opata sv. Jakova, koju je dotad nosio arhiđakon zbornoga kaptola Uznesenja Blažene Djevice Marije.⁴⁵ Tijekom episkopata riječkoga biskupa Uga Camozza opatija sv. Jakova je proširena.⁴⁶

2.4. Druga benediktinska crkva u Opatiji

Benediktinci olivetanske kongregacije od početka 20. st. nalaze se u Opatiji. Nekoliko stotina metara od stare opatije, prije Prvoga svjetskog rata počela se graditi crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Da Opatija ne zaostane u trci s ambicioznim evangelicima koji su 1904. izgradili novu crkvu, opatijski općinski zastupnik barun Franz von Reyer dao je inicijativu za njezinu izgradnju.⁴⁷ Projekt je izradio izvrstan arhitekt Carl Seidl koji je na potezu od Lovrana do Opatije prije toga već realizirao petnaestak vrhunskih objekata. Kamen temeljac položen je 1906., izgrađeni su zidovi, ali je radove prekinuo Prvi svjetski rat. Oko nastavka gradnje osobito se angažirala grofica Boos-Waldeck skupljanjem priloga i lobiranjem u Beču, ali su njezini naponi ostali zasjenjeni ratom, devalvacijom i, napokon, njezinom smrću. "Vijeće za izgradnju crkve" doniralo je 5. lipnja 1908. benediktincima olivetancima iz svetoga Josipa u austrijskome Tanzenbergu zemljište uz crkvu s obvezom da ondje izgrade opatiju, dok je Vijeće na sebe preuzelo zadaću podizanja crkve za potrebe redovnika i vjernika.⁴⁸ Tanzenberški opat olive-

⁴⁵ Usp. Franjo Velčić, Naslov opata sv. Jakova, *Opatijske visoke obljetnice*, 57-60. M. Medved, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma*, 337. U Papinoj buli iz 1925. stoji: "Episcopo praeterea Fluminensi facultatem facimus assumendi titulum quoque Abbatis sancti Iacobi de Abbatia, quo hactenus Praepositus Capituli collegialis ecclesiae Beatae Mariae Virginis in Caelum Assumptae condecorabatur." NAR, Bule, 1. Usp. *Acta Apostolicae Sedis*, XVII (1925.) 13, 519-521. Prijepis bule objavljen u: M. Medved, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma*, 336-338. Vidi u istoj knjizi i bulu u boji, u slikovnom prilogu nakon str. 672.

⁴⁶ Vesna Munić, Crkveni ansambl sv. Jakova u Opatiji s posebnim osvrtom na proširenje crkve iz 1940., *Opatijske crkvene obljetnice*, 85-90.

⁴⁷ Franz von Reyer se iz Beča doselio se u Opatiju 1883. i toliko zadužio novu domovinu gradnjom škole za djevojčice, ceste i lazareta u Voloskom da su mu još za života posvetili ulicu.

⁴⁸ Amir Muzur, Gradnja crkve Marijina Navještenja u Opatiji, *Opatijske crkvene obljetnice*, 91-93.

tanskih benediktinaca Bonifacije Ecker počinje graditi samostan, a u njega ulaze benediktinci koji su imali plan podići i konvikt sa školom, pa su zato kod gradnje odmah načinili takav projekt da se mogu priključiti i druge zgrade u obliku četverokuta. Benediktinci su iz svojih šuma davali drvo za gradnju samostana i crkve, cijelo prizemlje bilo je uređeno kao kapela, dok je visoko prizemlje imalo 6 soba i bilo na raspolaganju samom opatu, a za braću bile su predviđene sobe na prvom katu. Nakon rata koruške su olivetance zamijenili Talijani iste kongregacije Monte Oliveto Reda svetog Benedikta, te je opatijski samostan sada pripadao opatiji *maior* u Sieni, sjedištu olivetanske kongregacije. Dakle, na brdu nedaleko stare opatije sv. Jakova gradi se veća crkva s titulom Navještenja Marijina. Iako je već 1910. bila pod krovom, radovi su potrajali i narednih godina da bi tek 1932. godine crkva bila posvećena.⁴⁹

Godine 1926. uspostavljena je župa u Opatiji odvajanjem teritorija dotadašnje kapelanije od matične župe Volosko i povjerena je benediktincima. Dijecezanski svećenici preuzimaju pastoral 1936. godine. Nakon što su hrvatski benediktinci otišli na Čokovac (Tkon na Pašmanu), godine 1961. dolazi Družba Isusova.⁵⁰ Župa u Opatiji od 2007. nosi titulu sv. Jakova.

3. BENEDIKTINAC ISIDORO SAIN - PRVI RIJEČKI BISKUP

Crkvena povijest Rijeke između dvaju svjetskih ratova, odnosno tijekom talijanske uprave, malo je poznata. Svjetovni su je povjesničari uglavnom doticali u vezi pitanja odnarođivanja Hrvata i Slovenaca u međuratnoj Italiji, a naši su crkveni povjesničari zazirali od te teme jer je ona zahtijevala i analizu kompleksnih odnosa talijanske katoličke hijerarhije i fašizma. Zbog toga su ostale nepoznate pojedinosti oko djelovanja talijanskih crkvenih upravitelja Rijeke, čak i onda kada je njihovo ime vezano uz stvaranje istih. Takav je slučaj i s benediktincem Isidorom Sainom.

Mihovil Sain rođen je 22. studenoga 1869. u istarskome Novigradu (u Zidinama), od roditelja Antuna i Marije rođ. Radislović. Hrvatski autori redovito ističu njegovo hrvatsko porijeklo, ali smatrao se talijanske nacionalnosti iako je i sam priznao kako su u

⁴⁹ Marko Medved, Crkvene prilike u Opatiji za vrijeme talijanske uprave, *Opatijske crkvene obljetnice*, 67-74.

⁵⁰ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. III., 181-183.

obitelji svi govorili *slavenski*.⁵¹ Presudan utjecaj na njegovo duhovno zvanje imao je obližnji benediktinski samostan u Dajli. Ušavši u red svetoga Benedikta izabrao je redovničko ime Izidor. Prve godine obrazovanja pohađao je u Dajli, odakle je 1884. otišao u opatiju San Giuliano u Genovi gdje nastavlja s gimnazijom i 12. studenoga iste godine oblači benediktinski habit.⁵² Novicijat je proveo pod vodstvom Domenica Serafinija, budućega kardinala. Dana 29. prosinca 1885. dao je zavjete. Teološki je studij pohađao od 1889. do 1891. u Torchiari kod Parme, da bi se nakon toga vratio u Genovu gdje ga je 11. lipnja 1892. mons. Fedele Abati zareadio za svećenika. U genovskom benediktinskom samostanu San Giuliano, danas napuštenom, preuzeo je službu formacije i obrazovanja benediktinskih novaka kao pomoćnik opatu Teodoru Cappelliju. Pokazivao je interes za klasičnu književnost i filozofiju, a vršio je službe dekana, tajnika, knjižničara i ekonoma. O tome da ga je cijenila šira lokalna genovska crkvena zajednica, govori činjenica da mu je tamošnji ordinarijat povjeravao i određene delikatne zadaće na području nadbiskupije. Njegov red ga 1908. šalje u opatiju Montevergine kraj Avellina kako bi poradio na jačanju osjećaja pripadnosti tamošnje zajednice benediktinskoj Kongregaciji Cassino prvotne opservancije (potom prozvanoj Kongregacija Subiaco).⁵³ Ondje je bio magistar novaka, a nakon što je izabran za konzultora generalne kurije 1913. premješten je u Subiaco. Nakon izbivanja Prvoga svjetskog rata i vojne mobilizacije benediktinskih redovnika, dolazi na čelo te opatije koja u redu svetoga Benedikta ima posebni povijesni značaj. U rujnu 1919. postaje opat vizitator u Italiji,⁵⁴ a 27. studenoga iste godine neočekivano je izabran za opata samostana u Pragli pokraj Padove. Dvije godine upravljanja Pragliom pokazali su se vrlo teš-

⁵¹ "Još se sjećam pokoje riječi koju sam naravski naučio kao dijete jer su u obitelji svi govorili slavenski." Isidoro Sain kardinalu Gaetanu De Laiju, 1. ožujka 1926. NAR. *Osnivanje biskupije*, f. 328. Božo Milanović piše da je bio Hrvat, ali se, zabravivši svoj jezik u djetinjstvu smatrao Talijanom. B. Milanović, *Istra u dvadesetom stoljeću*, 252. Usp. Mile Bogović, Riječki župnik Ivan Kukanić, *Zbornik Sveti Vid*, 1 (1995.), 230.

⁵² O Dajli je autor ovoga priloga pisao u novoobjavljenoj monografiji: Marko Medved, Benediktinski priorat u Dajli, u: *Dajla-Daila. Testamenta heri et hodie*, Marijan Bradanović – Jerica Zihlerl (ur.), Muzej-Museo Lapidarium, Novigrad, 2023., 95-115.

⁵³ Opat Pier Francesco Casaretto osnovao je benediktinsku Kongregaciju Cassino prvotne opservancije, kanonski uspostavljenu 1872. Od 1959. godine naziva se Kongregacijom Subiaco.

⁵⁴ Alessio Dobrilovich, Isidoro Sain (1869.-1932.), *I Monasteri italiani della congregazione sublacense (1843-1972)*, Saggi storici nel primo centenario della congregazione, Scuola tipografica benedettina, Parma, 1972., 482-483.

kima.⁵⁵ Ondje je ostao sve do jeseni 1922. kada ga je Rimski kurija poslala u Rijeku.⁵⁶

Tijekom deset godina službe u Rijeci dao je pečat pastoralnom životu grada uspostavom novih struktura. Dekretom od 16. srpnja 1923.⁵⁷ podijelio je drevnu riječku župu Uznesenja Marijina ustanovivši župe Svih Svetih, Bezgrješnoga Začeca Blažene Djevice Marije, Presvetoga Otkupitelja i Svetog Nikole. Mjera je bila nužna jer je odgovarala pastoralnim potrebama više od četrdeset i pet tisuća duša o kojima više nije mogla skrbiti samo jedna župa. Tijekom njegove uprave u potpunosti ili djelomično sagrađeno je čak pet crkava. Nakon pripojenja grada Rijeke Kraljevini Italiji 1924., čime je stvoren glavni preduvjet osnivanju biskupije, počinje pregovore s državom. Iako su predradnje započete još s apostolskim administratorom Celsom Costantinijem, glavni teret nastanka dijeceze podnio je upravo Sain. Njegovi su naponi urodili plodom kada je 25. travnja 1925. bulom *Supremum pastorale munus* papa Pio XI. osnovao Riječku biskupiju. Dana 21. lipnja 1926. imenovan je prvim biskupom Riječke biskupije.⁵⁸ Do tada je upravljao novom dijecezom kao apostolski administrator, a prije uspostave biskupije bio je apostolski administrator grada Rijeke i predgrađa. Zaređen je za biskupa u riječkoj katedrali 8. kolovoza 1926. Posvećuje se osnivanju biskupijskih struktura kurije, stolnoga kaptola i biskupijskoga sjemeništa. Uvjeti u kojima nastaje nova biskupija obilježeni su talijanizacijom crkvenoga života. Odlazak dvojice glavnih figura riječke Crkve, župnika Ivana Kukanića i kapucinskoga gvardijana Bernardina Škrivanića, zajedno sa stvaranjem novih gradskih župa u koje su poslani talijanski župnici, glavna su obilježja života riječke Crkve tih godina. Za njih djelomičnu odgovornost snosi Sain, iako treba napomenuti da je progon hrvatskoga i slovenskoga svećenstva djelo tadašnjega režima a ne crkvenih upravnika. U Rije-

⁵⁵ A. Dobrilovich, Isidoro Sain (1869.-1932.), 484.

⁵⁶ O Isidoru Sainu vidi: M. Medved, *Riječka Crkva*, 283-484; Isti, Istarski benediktinac Isidoro Sain (1869.-1932.), *Histría*, 3 (2013.) 207-236; Isti, Isidoro Sain OSB - primo vescovo di Fiume, *Benedictina. Rivista del centro storico benedettino italiano*, 58 (2011.) 2, 363-385; Isti, Istrani na riječkoj biskupskoj katedrali, *Vjesnik istarskog arhiva*, 18 (2011.), 373-384.

⁵⁷ NAR, *Acta* 23/1923. Usp. Marko Medved, Promjene pastoralnih struktura za vrijeme talijanske uprave, *Riječki teološki časopis*, 14 (2006.) 2, 399-412; Isti, Župe Riječke biskupije tijekom talijanske uprave, *isto*, 17 (2009.) 1, 119-152; Isti, Osnivanje novih riječkih župa 1923. godine, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske*, IV-V (2009.-2010.), 115-127.

⁵⁸ NAR, *Osnivanje biskupije*, fasc. Bule imenovanja, f. 3. Usp. *Acta Apostolicae Sedis*, XVIII (1926.) 7, 252.

ci se od 1924. propovijeda isključivo na talijanskome jeziku, dok je zadnje bogoslužje na staroslavenskome u zbornoj crkvi služeno još 1919. godine. Kao što se prethodno dogodilo sa župama i nastanak biskupijskih struktura obilježen je talijanizacijom. Činjenica da je Rijeka postala biskupijskim središtem tek u razdoblju talijanske uprave, u nepovoljnim društveno-političkim uvjetima i usporedo s nestankom hrvatskih svećenika, negativno će uvjetovati pastoral u narednim desetljećima, osobito nakon 1947. kada će se, poslije egzodusa talijanskoga biskupa s klerom, pastoral grada svetog Vida naći u velikim poteškoćama. Tijekom desetogodišnje uprave riječkom Crkvom, Sain je koristio pomoć svoga matičnog reda sv. Benedikta pa je vodstvo malog sjemeništa povjerio tim redovnicima, kao i odgovorne službe u samoj biskupiji.⁵⁹ Riječki episkopat Isidora Saina dao je neizbrisiv pečat pastoralnom životu i izgradnji novih biskupijskih struktura, no valja ga interpretirati u kontekstu odnosa talijanske katoličke hijerarhije i talijanskoga fašizma i položaja Hrvata i Slovenaca u Kraljevini Italiji.

Premинуo je 28. siječnja 1932. Godinu dana nakon smrti, s gradskoga groblja Kozala tijelo mu je pokopano u svetištu katedrale sv. Vida, ispred čudotvornoga riječkog raspela, u skladu s njegovom željom.⁶⁰

ZAKLJUČAK

Prisutnost benediktinaca i benediktinki u gradu Rijeci i okolici do sada je samo u manjoj mjeri bila predmetom interesa historiografije. Povijest samostana benediktinki sv. Roka još nije proučavana. Razlog tomu leži u činjenici da su nakon tri stoljeća prisutnosti u gradu riječke redovnice nakon Drugoga svjetskog rata izbjegle u Italiju gdje žive do danas. Njihovo djelovanje u Rijeci značajno je i za povijest školstva jer su vodile prvu javnu djevojačku školu. Opatija sv. Jakova prethodnica je današnjega Grada Opatije, kojemu je dala ime. Dok nam vrijeme dolaska benediktinaca u srednjem vijeku još uvijek ostaje nepoznatom, arhivska vrela potvrđuju da su otomanski upadi u prvoj polovici 16. st. razlog napuštanja opatije. Benediktinci olivetanske kongregacije došli su u Opatiju u godinama prije Prvoga svjetskog rata, da bi do početka tridesetih godina

⁵⁹ M. Medved, *Malo Biskupijsko sjemenište u Rijeci*, u: Aleksandra Golubović - Iris Tićac (ur.), *Vječno u vremenu*. Zbornik u čast prof. dr. sc. Ivana Devčića u povodu 60. obljetnice života, 30. obljetnice profesorskog rada i 10. biskupstva, Kršćanska sadašnjost - Teologija u Rijeci, Zagreb - Rijeka, 2010., 269-284.

⁶⁰ M. Medved, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma*, 470-473.

izgradili crkvu i samostan. Prisutnost benediktinaca u Opatiji svršava se sredinom 20. st. kada se monasi povlače na Tkon. Uspostava samostalne Riječke biskupije nakon Prvoga svjetskog rata usko je vezana uz osobu Isidora Saina, benediktinca iz Novigrada u Istri i opata Praglie. Episkopat Isidora Saina dao je neizbrisiv pečat pastoralnom životu i izgradnji novih biskupijskih struktura u godinama talijanske uprave.

BENEDICTINE PRESENCE IN RIJEKA AND ITS SURROUNDINGS

Summary

The presence of Benedictine monks and nuns in the city of Rijeka and its surroundings has so far only been the subject of historiography's interest to a lesser extent. The Benedictine nuns of St. Roko were present in Rijeka from the middle of the 17th to the middle of the 20th century, when they left for Italy, where they live to this day in the abbey of St. Daniel in Abano. The abbey of St. Jakov is the predecessor of today's City of Opatija, to which it gave its name. While the time of the arrival of the Benedictines in the Middle Ages still remains unknown to us, archival sources confirm that the Ottoman incursions in the first half of the 16th century were the reason for the abandonment of the abbey. The Benedictines of the Olivetan congregation came to Opatija in the years before the First World War, to build a church and a monastery by the beginning of the thirties. The presence of the Benedictines in Opatija ends in the middle of the 20th century, when the monks retire to Tkon. The establishment of the independent Diocese of Rijeka after the First World War is closely related to the person of Isidoro Sain, a Benedictine monk from Novigrad in Istria and abbot of Praglia. The episcopate of Isidoro Sain left an indelible mark on pastoral life and the construction of new diocesan structures in the years marked by Italian fascism.

Keywords: Benedictine nuns of St. Roko in Rijeka, Benedictine monks of St. Danijel Abano, Abbey of St. Jakov, Isidoro Sain, Diocese of Rijeka